

Sobre algunes escoles laiques a les comarques gironines, 1885 - 1886

per

J. PUIGBERT I BUSQUETS

Als acabaments de l'any 1885 i tot al llarg del 1886 varen obrir-se a les comarques gironines algunes escoles laiques. Eren escoles laiques no exactament en el sentit que avui donariem a tal denominació. En una societat encara en bona part en règim de cristiandat era pràcticament inconcebible l'existència d'una escola neutra i respectuosa. O era catòlica o era anti-catòlica. Així, doncs, les escoles laiques de què parlem queien en el mateix defecte d'intransigència i sectarisme de les confessionals, només que amb signe contrari. És la reacció que hom ha anomenat de «radicalisme induït», que massa sovint ha fet bascular la vida política del nostre país.

La creació d'aquestes escoles laiques va ser promoguda, en gran part, per Bartomeu Gabarró, un ex-capellà escolapi de vida atormentada, «capellà apòstata que desorés d'haver penjat los hàbits a la figuera s'ocupa en predicar en los clubs i lògies de Barcelona» (1).

Les primeres activitats de Bartomeu Gabarró a les nostres comarques, tenen lloc a Cassà de la Selva. La primera notícia és una «Protesta presentada en la sesión del Ayuntamiento de Cassà de la Selva el dia 18 del corriente (octubre, 1885), por los concejales de la minoría monárquica». Resumida diu: «Los concejales don Domingo Pujol y don José Gruart y Poch, avergonzados por el escándalo que tuvo lugar en ella el 13 del corriente: Considerando que el ex-escolapio y presbítero Gabarró vino a esta villa acompañado públicamente de mujeres, y pronunció en público un discurso asqueroso... Protestamos... y significar al Secretario el desagrado con que ha sabido que se permitió subir a felicitar al cura ex-fraille escandalosamente separado de la Iglesia...» (2). Malgrat aquesta protesta, Gabarró aconseguí establir-hi una escola laica: «lo dia 22 del mes passat la de Cassà de la Selva celebrà exàmens, presidits per mossèn Gabarró...» (3).

Poc després, detectem la presència de Gabarró a Sant Feliu de Guíxols. La seva visita tenia per objecte promoure les escoles laiques: «Ha vingut a mes mans una fulla encomiàstica de las escuelas laicas de Sant Feliu de Guíxols...». La mateixa fulla fa saber «que en los exàmens públics de ditas escuelas han pronunciat discursos lo Rvnt. Gabarró, lo Sr. Ozcàriz, etc., etc.» (4).

Tanmateix, on la propaganda de Gabarró va aixecar més polseguera fou a la Bisbal. Gabarró havia estat convidat pels lliurepensadors:

(1) «Lo Rossinyol», núm. 15, 13 de juny de 1885. «Lo Rossinyol» fou un setmanari carlí intransigent que va editar-se a Girona des del 7 de març de 1885 fins almenys el febrer de 1887; presumiblement fins el desembre d'aquest any 1887. Era íntegrament escrit en català. «Lo Rossinyol» ha estat la nostra principal font d'informació, cal tenir-ho present en el sentit, sobretot, que les notícies no són gens imparcials. Advertiu, també, que no s'han modernitzat els textos originals.

(2) «Lo Rossinyol», núm. 35, 29 d'octubre de 1885.

(3) «Lo Rossinyol», núm. 79, 4 de setembre de 1886.

(4) «Lo Rossinyol», núm. 44, 11 de gener de 1886.

«La Comisión organizadora de libre-pensadores, tiene el gusto de invitar a este ilustrado público, para la peroración que dará en esta villa el doctor Gabarró, el martes 18 del corriente en el Teatro Bisbalense a las 8 y media de la noche» (5). La permanència i l'èxit de B. Gabarró a la Bisbal semblen ser més duradors, i per això mateix promou crítiques més acerbes: «Un d'aquells fets que constitueixen lo major vilipendi en menyspreu d'un poble... está passant ja ja algun temps en la important vila de la Bisbal. La propaganda impia y satànica que amb zel digne de mellor causa está fent en la dita vila l'apóstata ex-pare Gabarró, y la tolerancia rallana del consentiment que li prestan les autoritats que podrien trencar lo vol al cinisme descregut y volterí... del capellá propagandista del més asquerós laïcisme, estan ferint lo decoro y l'honor dels catòlics d'aquella vila... Trist y dolorós és... que hi haja sers tan repugnants com un capellá que penja'ls habits a la figuera y's dedique exclusivament a la propagació del mal; però cent voltas més dolorós y trist es que's permetan y sens necessitat se toleren certs fets... Y tot això passant en la Bisbal. L'ex-pare Gabarró, guanyant alguns quartets y esquilmant al poble, hi está fent la seva propaganda... Allí ha fundat una escola laica... Dies enderrera haqué de véurer dita vila lo repugnant espectacle d'un bateig civil y que un regular número de **germans** recorregués tots los principals carrers al só de la **Marsellesa**... Tot això passa en la Bisbal ab consentiment del senyor Alcalde...» (6). Recordem que aleshores era alcalde de la població baixempordanesa Vicenç Martí, «república federal i anticlerical notori» (7).

«Com la cosa segueix de la mateixa manera, sino pitior...», els catòlics bisbalencs «al fi sembla que han hagut d'adoptar les mateixas armas de nostras enemichs». I inicien una campanya de desprestigi: «los lliures-pensadors... han hagut d'arreglar tot lo bo y mellor dels barris que ja tothom coneix ab lo nom de barris del **Riff**...». I orquestren una colla d'eslògans poc o molt originals: «Gabarró no tiene cuartos,/ va a buscar a la Bisbal./ El pueblo lo sabe y paga,/ ¡qué pueblo tan animal!» O «Si avans teniam Gabarres,/ are tenim gabarrons:/ aquelles nos davan pluja,/ aquestos han portat trons./ Boyra a les Gabarres,/ pluja a samaladas:/ Boyra als gabarrons,/ pedregada y trons.» D'altra banda, no deixava d'escandalitzar que la nova escola laica fes mixta, i d'ací una nova cançoneta: «Las muchachas y los niños/con los laicos juntos van:/ Si ellos salen perdidos,/ ellas... ¡no sé qué saldrán!» (8).

(5) «Lo Rossinyol», núm. 64, 22 de maig de 1886, que reproduïx l'anunci de «El Eco Bisbalense».

(6) «Lo Rossinyol», art. «Lo de la Bisbal», per Virgili núm. 78, 28 d'agost de 1886.

(7) Lloberas, Pere. **Un segle de vida bisbalenca**, Gráf. Gispert, La Bisbal, 1969, p. 238. Cf., també **La Bisbal en la història i el record**, Tip. Empòrium, Barcelona, 1959, p. 134, on esmenta aquesta escola laica de l'any 1886.

(8) «Lo Rossinyol», núms. 81 (18 de setembre), 86 (20 de novembre) i 96 (30 de gener).

L'escola laica de la Bisbal havia esdevingut, doncs, un tema polèmic. Embolicat en aquest joc sectari de crítiques hi trobem, és clar, «Lo Rossinyol», i també els periòdics anticlericals barcelonins «La Tramontana» i «La Tronada». En tot cas, cal tenir present que «La Tronada» era dirigit per B. Gabarró.

Tanmateix, per una raó o altra, sembla que a primers de 1887, l'escola laica de la Bisbal entra en una etapa de crisi: «...La gresca laica va molt de baixes...; y tant es aixís, que los últims exámens ja no foren presidits per mossén Gabarró, senyal de que aixó de pagarli lo viatge y la dispesa tal volta se traba massa car. La presidencia de dits exámens... fou confiada a un cafeter... A més d'això, quan los republicans bisbalencs celebraren la **crespa** del 6 d'octubre, no volgueren a son costat als gabarrons, que volian també celebrar l'aniversari... En fi, d'aquestos laichs tothom ne fuig com de la pesta...» (9).

En darrer lloc, també a la ciutat de Girona fou creada una escola laica, aquest mateix any 1886. Però no és pas deguda a la propaganda de Gabarró. «...La primera escola laica, denominada Velvado segons lo remittit insert en La Federació, y Velocido segons lo publicat en La Solución, qual escola s'obre en lo carrer del Nort, número 3, baixos», estava regentada per Àngela Sánchez de Ballesteros (10). Segons el setmanari carlí intransigent «Lo Rossinyol», «la escola laica... sembla que va adquirint bastanta maynada, a qui s'ensenya sobre tot a cantar la Marsellesa ab lletra castellana plena de ximpleries e impietats...». En tot cas, i malgrat que «son ja moltes las personas que se'ns han queixat de lo que passa ab la escola laica», no cal prestar-hi massa atenció, car «ens basta y' ns sobra, pera conéixerla, lo saber que está tallada per lo patró de les que ab zel digne de mellor causa funda y propaga lo capellá renegat, l'ex-pare Gabarró» (11).

Aquesta escola gironina, presumiblement, degué tenir una existència molt curta. Sabem, de fet, que l'any 1888 ja no existia, o almenys que no era dirigida per Àngela Sánchez. Ens en dona fe la llarga nota del «Boletín Oficial Eclesiástico» del Bisbat de Badajoz, que reproduïx íntegrament el setmanari gironí —d'afiliació prou explícita— «El Integrista», on consta que, a Mèrida, Àngela Sánchez de Ballesteros, «que manifestó ser natural de la ciudad de Zamora y vecina de Calonge, de 28 años», abiurava de la maçoneria, de l'espiritisme i del lliure pensament, i «que estava y está arrepentida de haber fundado escuelas laicas en Cataluña y haber contribuido a pagar sus errores por este medio como por la prensa, especialmente por un periódico titulado **La Aurora de Calonge**» (12).

(9) «Lo Rossinyol», núm. 96, 30 de gener de 1887.

(10) «Lo Rossinyol», núm. 66, 5 de juny de 1886.

(11) «Lo Rossinyol», núms. 68 (19 de juny) i 70 (3 de juliol).

(12) «El Integrista», núm. 15, 14 d'abril de 1888. No hem trobat cap notícia, en canvi, del periòdic «La Aurora de Calonge».